LETTERHOEK

Jrg. 6 | 2010 | Nr. 1

Vernieuwd Tresoar opent deuren 6
Jiddisch Festival Leeuwarden 12
Undersiker Oebele Vries 22

TRESOAR

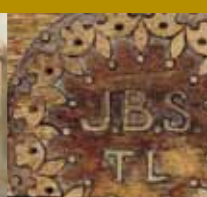

Aan de afwas in 1960, foto van G. Edens uit Appelscha. De foto komt uit de tentoonstelling 'Vrouwen van Nu hebben het maar gemakkelijk!?. Zie pagina 15.

Tresoar is een bijzondere organisatie door de combinatie van bibliotheek, museum en archief. Tresoar wil daarnaast, na de verbouwing, meer fungeren als een ontmoetingsplaats. In de studiezaal zijn drie interessante ruimtes gemaakt: een bioscoop, kaartenkamer en een tentoonstellingsruimte.

6

Dit jier is it 150 jier lyn dat Piter Jelles Troelstra yn Ljouwert berne waard. Om dat te betinken, wurde tal fan aktiviteiten organisearre lykas in sympoasium dêr't ek de biograaf fan Troelstra, Piet Hagen, sprekke sil.

18

In de zomermaanden is de tentoonstelling 'De Wonderjaren' in Tresoar te zien. In die tentoonstelling staan de vijftiger jaren centraal. Aan de hand van foto's, film en audioverhalen waant de bezoeker zich in de wereld van die tijd.

20

Op de voorkant van *Letterhoeke* de vernieuwde studiezaal.
Zie pagina 6.

4 Fan de redaksje | Van de redactie

6 Tresoar opent vele nieuwe deuren
|Bert Looper

9 Iepen dagen | Open dagen

10 'Literatuur beleven' in de Gysbert Japicxseal
|Haye Bijlstra

12 Jiddisch Festival Leeuwarden

14 Week van de Klassieken bij Tresoar
|Hans Laagland

15 Over het succes van een fototentoonstelling
|Amarens Hibma

16 Jûn mei poëzij en muzyk

17 Maandag staat Tresoar op het menu!
|Annemieke Nijdam

18 Omtinken foar Piter Jelles Troelstra
|Siem van der Woude

20 'De Wonderjaren', herinneringen in beeld en geluid
|Neeltje van der Weide

22 Undersiker oan it wurd: Oebele Vries
|Marijke de Boer

25 Tresoar en It Fryske Boek: tegearre oan it wurk
|Bert Looper

26 Nieuwe aanwinsten:
- Provinsjaal argyf (1962-1986)
- AFRON - lânboufoto's
- *Boek fen Oantinken* fan J.B. Schepers
- Veenkaartje van Steggerda-Vinkega

30 Nijs fan de Stifting Freonen fan Tresoar

31 Kolofon | Colofon

32 Aktiviteiten | Activiteiten

Fan de redaksje:

in nije maitiid, in nije stúdzjeseal

It hat de ôfrûne moannen drok west by Tresoar. Monteurs, timmerlju, ynterieurbouwers en tal fan oare faklju moasten by Tresoar wêze om in kerwei of in putsje te dwaan. Yn it lêst fan novimber is úteinset mei it werynrjochtsjen fan de nije stúdzjeseal. En wylst de faklju oan it slopen en bouwen wienen, waard de tsjinstferliening yn twa gearkomsteromtes, sa goed as mooglik, trochset. Dat dat aardich slagge is, is te tankjen oan it ynkassearjend fermogen fan de besikers en oan it ymprovisaasjetalint fan de meiwurkers. Yn febrewaris kamen de kontoeren fan de nije ynrjochting sa njonkelytsen yn sicht. It is dúdlik dat der in hiel oar Tresoar foar it fuotljocht komt: in moaie grutte baalje, in ynformaasjehoeke yn de gong en nij meubilêr. Mei arsjitekt Frans Tauber is keazen foar kwaliteit en design foar de nije meubels. Yn de saneamde loungehoeken stiet meubilêr fan de Nederlânske ûntwerper Artifort. Doel is dat Tresoar neist ynformaasjesintrum ek hieltyd mear in moetingsplak wurde sil.

Werynrjochting

Net allinnich is de ynrjochting fan de stúdzjeseal feroare; der sille ek oare aktiviteiten plakfine. Der komme trije nije eleminten op de stúdzjeseal: in bioskoopromte, in kaartekeamer en in lytse útstallingsromte. Dêroer is mear te lêzen yn dizze *Letterhoeke*. Meiwurkers fan Tresoar binne hiel benijd nei de reaksjes fan ús besikers op de nije ynrjochting. Net allinnich yn de publyksromten is der wat feroare; yn desimber en jannewaris binne de lêste depots foarsjoen fan ferrydbere stellingkasten. Dy meitsje it mooglik noch stikken op de kante meter op te romjen en dêrmei kin Tresoar foar de koarte termyn wer foarút.

Iepen dagen

Tresoar noeget de Freonen fan Tresoar en de oare lêzers fan *Letterhoeke* út om sneon 20 en snein 21 maart del te kommen om it fernijde gebou te besjen. Dêroer is mear te lêzen op side 9 fan dit nûmer. Spesjaal foar de Freonen is der in iepen-dagen-aksje: mei de ynsletten bon kinne Freonen en lêzers fan *Letterhoeke* it boek *It heiteleaze bern* mei koarting keapje. Foar Freonen is de priis 15 euro en foar oare besikers fan de iepen dagen 17.50 euro. Tresoar hat Fryske skriuwers útnoege om har ynspirearje te litten troch de âldste teksten dy't yn it Frysk binne, de Aldfryske rjochtsteksten út de midsieuwen. Dat binne juridyske teksten, mar tagelyk binne it ek prachtige poëtyske teksten. De tekst oer it heiteleaze bern yn de iiskâlde winter is ien fan dy teksten dy't elkenien yn it moed taast. In tekst fan ieuwen âld hat yn dit boekje nije poëzij (fan ûnder oare Jacobus Quiryn Smink, Abe de Vries en Tsjisse Hettema) en nij proaza (fan ûnder oare Hein Jaap Hilarides en Aggie van der Meer) opsmiten. *It heiteleaze bern* is prachtich foarmjûn mei winterske lânskipsfoto's.

Van de redactie:

een nieuwe lente, een nieuwe studiezaal

Het is de afgelopen maanden druk geweest bij Tresoar. Monteurs, timmerlieden, interieurbouwers en veel andere vakmensen moesten bij Tresoar zijn om een karwei of een klus te doen. Eind november is begonnen met de herinrichting van de nieuwe studiezaal. En terwijl de vaklieden aan het slopen en bouwen waren, werd de dienstverlening in twee vergaderruimten, zo goed als mogelijk, voortgezet. Dat dat goed gelukt is, is te danken aan het incasseringsvermogen van de bezoekers en aan het improvisatietalent van de medewerkers. In februari werden de contouren van de nieuwe inrichting zo langzamerhand zichtbaar. Het is duidelijk dat er een heel ander Tresoar tevoorschijn komt: een mooie grote balie, een informatiehoek in de gang, nieuw meubilair. Met architect Frans Tauber is gekozen voor kwaliteit en design voor de nieuwe meubels. In de zogenaamde loungehoeken staat meubilair van de Nederlandse ontwerper Artifort. Doel is dat Tresoar naast informatiecentrum ook steeds meer een ontmoetingsplek zal worden.

Herinrichting

Niet alleen is de inrichting van de studiezaal veranderd; er zullen ook andere activiteiten plaatsvinden. Er komen drie nieuwe elementen op de studiezaal: een bioscoopruimte, een kaartenkamer en een kleine tentoonstellingsruimte. Daarover is meer te lezen in deze *Letterhoeke*. Medewerkers van Tresoar zijn benieuwd naar wat de bezoekers van de nieuwe inrichting vinden. Niet alleen in de publieksruimten is er iets veranderd; in december en januari zijn de laatste depots voorzien van verrijdbare stellingkasten. Daardoor is het mogelijk nog stukken op de vierkante meter op te ruimen en daarmee kan Tresoar op de korte termijn weer vooruit.

Open dagen

Tresoar nodigt de Vrienden van Tresoar en de andere lezers van *Letterhoeke* uit om zaterdag 20 en zondag 21 maart langs te komen om het vernieuwde gebouw te bekijken. Daarover is meer te lezen op pagina 9 van dit nummer. Speciaal voor de Vrienden is er een open-dagen-actie: met de bijgesloten bon kunnen Vrienden en lezers van *Letterhoeke* het boek *It heiteleaze bern* met korting kopen. Voor Vrienden is de prijs 15 euro en voor andere bezoekers van de open dagen 17.50 euro. Tresoar heeft Friese schrijvers gevraagd om zich te laten inspireren door de oudste teksten die er in het Fries zijn, de Oudfriese rechtsteksten uit de Middeleeuwen. Dat zijn juridische teksten, maar tegelijkertijd zijn het ook prachtige poëtische teksten. De tekst over het vaderloze kind in de ijskoude winter is een tekst die iedereen raakt. Een tekst van eeuwen oud levert in dit boekje nieuwe poëzie (van onder andere Jacobus Quiryn Smink, Abe de Vries en Tsjisse Hettema) en nieuw proza (van onder andere Hein Jaap Hilarides en Aggie van der Meer) op. *It heiteleaze bern* is prachtig vormgegeven met winterse landschapsfoto's.

Tresoar opent vele nieuwe deuren

In de Nederlandse culturele wereld is Tresoar een bijzondere organisatie door de combinatie van vele functies: bibliotheek, museum en archief, maar ook de activiteitenorganisatie op het gebied van taal en literatuur en Friese cultuur in de breedste zin van het woord. Tresoar levert niet alleen informatie, maar wil ook betekenis geven aan de wereld om ons heen. Natuurlijk speelt het internet een belangrijke rol in het vervullen van al deze functies, maar tegelijkertijd investeert Tresoar volop in de rol van het gebouw aan de Boterhoek als informatiecentrum en ontmoetingsplaats.

| Bert Looper

Dit jaar ondergaat het gebouw een ingrijpende 'make-over' om de rol van Tresoar in de Friese samenleving te versterken. Naast de Gysbert Japicxseal, die dienst doet als multimediaal Fries letterkundig kabinet en de nieuwe tentoonstellingsruimte, waar al met veel succes de expositie 'Vrouwen van Nu', over negentig jaar huishouden in Fryslân, heeft gestaan, gaan op 19 maart ook de deuren open van drie interessante ruimtes in de studiezaal.

Bioscoop

Het monumentale karakter van de studiezaal met het grote natuurstenen middenplein is gehandhaafd, maar aan het plein grenzen nu de drie elementen die een verblijf in het gebouw extra aantrekkelijk maken. In de eerste plaats is er de bioscoop. Door de samenwerking met het Fries Film Archief, dat nu ook in het Tresoargebouw gehuisvest is, is het nu mogelijk om in de bioscoop een rijke collectie beeldmateriaal te tonen. De filmruimte is een lang gekoesterde wens die het mogelijk maakt dat bezoekers niet alleen de papieren onderdelen uit de collectie kunnen bekijken, maar ook audio- en videomateriaal. Uiteindelijk willen we de bezoeker de mogelijkheid geven om een eigen keuze te maken uit het rijke aanbod, maar de bioscoop zal ook worden gebruikt als onderdeel van grotere tentoonstellingen. In de zomermaanden staat Tresoar in het teken van de jaren '50 met een grote tentoonstelling 'De Wonderjaren', waarbij in de bioscoop een documentaire over Fryslân in die periode wordt vertoond. De bioscoop is een bijzondere ruimte omdat de wanden van enigszins doorzichtig glas zijn gemaakt. De intieme, donkere ruimte geeft zo een verrassend doorzicht naar de rest van het gebouw en naar het Oldehoofsterkerkhof.

Kaartenkamer

Het tweede element heeft de vorm van een cirkel en wordt gebruikt als kaartenkamer. Aan de wanden is een aantal flatscreens bevestigd waarop de rijke collectie kaartmateriaal van Tresoar in steeds wisselende beelden wordt getoond. In de

wand zijn ook enkele werkplekken gecreëerd, waar de bezoeker een grote collectie atlassen kan bestuderen. Hoogtepunt van de kaartenkamer is de Atlas van Blaeu. In een klimaatvitrine is de unieke meerdelige wereldatlas, het hoogtepunt van de Nederlandse cartografie uit de zeventiende eeuw, tentoongesteld. Het exemplaar van Tresoar is in 1711 geschonken door de Friese stadhouder Johan Willem Friso aan de Universiteit van Franeker. Voor de boekbanden is een speciale notenhouten vitrinekast gemaakt, rijkelijk voorzien van verguld en gekleurd houtsnijwerk. Deze bijzondere kast en de atlas staan straks in de nieuwe ruimte. In een tweede klimaatvitrine worden wisselend enkele atlassen opengeslagen gepresenteerd. De realisatie van deze ruimte is mede mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van de Stichting Freonen fan Tresoar en de Lionsclub Leeuwarden.

Tentoonstellingsruimte

Het derde nieuwe element in de studiezaal is de driehoek die dienst doet als tentoonstellingsruimte voor wisselende presentaties. Zowel de grote tentoonstellingsruimte als de driehoek kunnen ook door derden als 'gasten' worden gebruikt. Zo wil Tresoar ook podium zijn en ruimte bieden aan cultuur in Fryslân. Tresoar opent, in samenwerking met Uitgeverij Balans te Amsterdam, met een mooie fototentoonstelling over de Friese jaren van Gerard Kornelis van het Reve in Greonterp. In de jaren '60 schreef Van het Reve in Greonterp zijn belangrijkste boeken zoals *Nader tot U*. De foto's zijn gemaakt door zijn beide vrienden en huisgenoten Teigetje en Woelrat, Willem Bruno van Albada en Henk van Manen. Zij legden het dagelijkse leven vast in duizenden foto's. Een selectie van veertig foto's met fragmenten uit het werk van Reve illustreert op deze intense jaren in hun leven.

Studiezaal

De drie elementen, rechthoek, cirkel en driehoek, hebben nog een andere functie: het zijn ook de boekenkasten in de studiezaal. De buitenkan-

foto's: Haye Bijlstra.

ten van de nieuwe ruimtes dragen duizenden boeken die in de open opstelling voor het publiek beschikbaar zijn. Het boekengevoel wordt in de nieuwe inrichting nog versterkt door de ingebruikname van de eerste verdieping, de omloop, als publieksruimte. Daar waren al in een aparte ruimte de rijke Buma-bibliotheek (klassieke oudheid) en Fuks-collectie (hebreeuwse en jiddische cultuur) gesitueerd, maar nu is daar op de omloop tientallen meters Friese literatuur bijgekomen. Tegen de balustrade zijn zitelementen geplaatst zodat de bezoeker op zijn gemak Friese boeken kan lezen. Via de omloop is er nu ook een vrije doorgang naar het Fries letterkundig kabinet in de Gysbert Japicxseal.

Topattractie

Vanaf maart is het Tresoargebouw een prachtig ingericht verblijfsgebied geworden, waar de bezoeker langere tijd kan doorbrengen, ook als hij niet specifiek voor onderzoek in de archieven en collecties komt. Deze ontwikkeling van Tresoar moet ook in samenhang worden gezien met de ontwikkeling van het gehele gebied rond het Oldehoofsterkerkhof. In de loop van dit jaar zal de Oldehove worden ingericht als toeristische attractie. De gemeente Leeuwarden is van plan om in de toren een multimediale presentatie te maken zodat de bezoeker zich in de Middeleeuwen waant. De Oldehove krijgt zo ook een museale functie. Het Historisch Centrum Leeuwarden heeft zijn publieksfunctie recentelijk ook uitgebreid met een tentoonstellingsruimte en een spannende schatkamer. Het Pier Pandermuseum gaat ook wisselende exposities bieden. Als we dan ook nog rekenen dat het Princessehof als Nationaal Keramiekmuseum een landelijk publiek trekt, dan mogen we stellen dat het gebied een erfgoedplein is geworden met landelijke allure. Vooral 's zomers maakt de combinatie met de Prinsentuin als groene ruimte dit deel van Leeuwarden tot een topattractie.

Open dagen

Tresoar nodigt de Vrienden van Tresoar en de andere lezers van *Letterhoeke* uit om zaterdag 20 en zondag 21 maart langs te komen om het vernieuwde gebouw te bekijken. Er is een interessant programma gemaakt voor deze beide open dagen (van 13.00-17.00 uur).

Er zijn rondleidingen door de depots van Tresoar, de schatkamer met de mooiste stukken van Tresoar is te bewonderen, in het atelier is een demonstratie van boekbinden, er is een informatiemarkt met verschillende uitgeverijen en groepen waar Tresoar regelmatig mee samenwerkt. Een serie lezingen staat op het programma.

Op zaterdagmiddag is de Fryslânquiz, een quiz met interessante prominenten uit de politiek, de sport en culturele wereld, waar het publiek actief aan kan mee doen. Op zondagmiddag wordt de winnaar van de fotowedstrijd Fryslân Anno 2010 bekend gemaakt en de winnende en alle andere ingezonden foto's zijn uiteraard ook te bekijken.

Een literair moment zal tijdens de open dagen niet ontbreken: in de vernieuwde Gysbert Japicxseal wordt voorgelezen uit de nieuwe bundel *It heiteleaze bern*.

Voor de kinderen is er een speciaal kinderprogramma met een speurtocht (door het gebouw en op de computer), schrijven met de ganzenveer en kinderen kunnen zich in ouderwetse kleren laten fotograferen.

Het volledige programma is te lezen op www.tresoar.nl.
U bent van harte welkom!

Yn de skatkeamer fan Tresoar stiet ek dizze âlde, swiere metalen skatkiste dêr't Douwe Kalma (1896-1953) syn papieren yn bewarre.

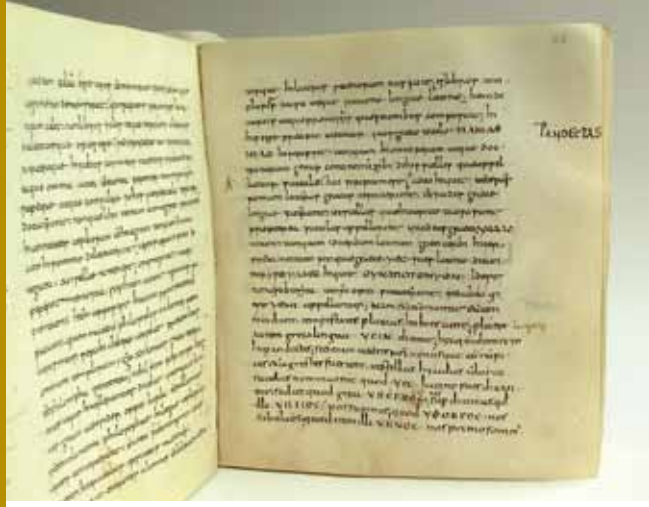

Dit is het oudste handschrift dat bij Tresoar wordt bewaard: het handschrift Noctes Atticae (Attische Nachten).

Iepen dagen

Tresoar noeget de Freonen fan Tresoar en de oare lêzers fan *Letterhoeke* út om sneon 20 en snein 21 maart del te kommen om it fernijde gebou te besjen. Der is in nijsgjirrich programma makke foar dizze beide iepen dagen (fan 13.00-17.00 oere).

Der binne rûnliedings troch de depots fan Tresoar, de skatkeamer mei de moaiste stikken fan Tresoar is te besjen, yn it atelier is in demonstraasje fan boekbinen, der is in ynformaasjemerk mei ferskate útjouwers en groepen dêr't Tresoar geregeld mei gearwurket. In rige fan lêzings stiet op it program.

Op sneontemiddei is de Fryslânkwis, in kwis mei nijsgjirrige pommeranten út de polityk, de sport en kultuerwrâld, dêr't it publyk aktyf oan meidwaan kin. Op sneintemiddei wurdt de winner fan de fotowedstriid Fryslân Anno 2010 bekend makke en de winnende en alle oare ynstjoerde foto's binne fansels ek te besjen.

In literêr momint sil op de iepen dagen net ûntbrekke: yn de fernijde Gysbert Japicxseal wurdt foarlêzen út de nije bondel *It heiteleaze bern*.

Foar de bern is der in spesjaal berneprogramma mei in speurtocht (troch it gebou en op de kompjûter), skriuwe mei de guozzefear en bern kinne har yn âlderwetske klean fotografearje litte.

It folsleine programma is te lêzen op www.tresoar.nl.
Jo binne fan herten wolkom!

'Literatuur *beleven*' in de Gysbert Japicxseal

Literatuur is om te lezen. Met een boekje in een hoekje, stil en tevreden. Dat is het beeld van literatuur en de bibliotheek. Maar met de Gysbert Japicxseal wil Tresoar een ander beeld laten zien. En zo ontstond er een Gysbert Japicxseal met gouden muren, met originele portretten van Friese schrijvers. En er is een touch screen dat multimediaal met beeld en tekst de Friese literatuur ontsluit en vitrines met tastbare herinneringen aan een hof vol taal.

| Haye Bijlstra

Gysbert Japicx is niet alleen de naamgever van de deze zaal, maar ook van de belangrijkste Friese literaire prijs. De meest indrukwekkende herinneringen aan deze prijs zijn de portretten van alle winnaars geschilderd door gerenommeerde Friese kunstenaars. Daarmee is deze presentatie niet enkel een eregalerij van Friese schrijvers maar ook van Friese kunstschilders. Een opvallende rol speelt de kunstenaar Sjoerd de Vries die maar liefst twaalf portretten heeft gemaakt. Door middel van een touch screen kan de bezoeker meer te weten komen over de laureaten in schrift, beeld en geluid. De speciaal voor deze presentatie gemaakte documentaire geeft een beeld van de geschiedenis van de Friese literatuur.

Persoonlijk

Van elke geportretteerde auteur zijn in de wandvitrines behalve de bekroonde werken soms ook persoonlijke eigendommen te zien die een rol hebben gespeeld bij het schrijven. Zo is de elektronische tekstverwerker van Anne Wadman nu voor het eerst geëxposeerd en van de schrijfster Tiny Mulder is het aardappelschilmesje te zien waaraan gerefereerd wordt in één van haar gedichten uit de winnende bundel *Oh in stêd, ah in lân*. In tien stappen wordt de bezoeker door de geschiedenis van de Friese literatuur geleid. Vanzelfsprekend is er een vitrine gewijd aan Gysbert Japicx zelf, maar ook de gebroeders Halbertsma, het Frysk Selskip 1844, Douwe Kalma met zijn rede *Fryslân en de Wrâld* en de naoorlogse ontwikkelingen rond *De bining forbritsen* waren schar-

Vitrines in de vernieuwde Gysbert Japicxseal met hoogtepunten uit de Friese literatuur (foto's: Haye Bijlstra).

nierpunten in de Friese literatuur die onder andere aan de orde komen.

Collectie

Tresoar is voor de Friese literatuur het belangrijkste kenniscentrum. Tresoar verzamelt en bewaart alle in het Fries gepubliceerde werken. Behalve dat probeert Tresoar ook de manuscripten en typoscripten van die publicaties te collectioneren. En alsof dat nog niet genoeg is, worden brieven van en aan schrijvers en zogenaamde corporele documenten door Tresoar opgenomen in de collectie. Daarmee is de Gysbert Japicxseal eigenlijk het meest recente en het levende voorbeeld van het instituut Tresoar, dat immers een samengaan is van de wetenschappelijke bibliotheek (Provinsjale Biblioteek), het literair museum en documentatiecentrum (Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaasjesintrum) en het rijksarchief (Ryksargyf) met als doel de onderzoeksvragen van de eindgebruiker - scholier, student, wetenschapper en belangstellende- te kunnen beantwoorden.

Openingstijden van de Gysbert Japicxseal zijn tijdens de openingsuren van Tresoar, behalve als er in de zaal bijeenkomsten zijn. Voor informatie daarover kunt u bellen (058-7890789) of mailen (info@tresoar.nl).

‘a velt mit veltlekh’ Jiddisch Festival Leeuwarden

Van 18 tot en met 25 april wordt voor de tweede keer het Jiddisch Festival Leeuwarden gehouden. Het thema deze keer is ‘a velt mit veltlekh’ (een wereld met werelden). De Jiddisch sprekende mens heeft altijd geleefd in een ‘gastland’, met een andere cultuur en een andere taal. Het thema bekijkt op welke wijze de eigen taal en identiteit bewaard kan blijven, maar ook hoe die samen kan leven en werken met een andere cultuur en taal. Tijdens het festival zal als rode draad gezocht worden naar het verschil en de overeenkomsten tussen de minderheidstalen Jiddisch en Fries. Dat komt aan de orde door middel van een symposium, muziek, film, lezingen en workshops. Er wordt gekeken op welke wijze de Jiddische en Joodse cultuur een plaats had in ‘gastland’ Fryslân.

Workshops

Er zijn drie intensieve workshops van vijf dagen: Jiddische Zang, Klezmermuziek en Jiddische dans. Deze workshops zijn bestemd voor beginnende en gevorderde zangers en instrumentalisten. Het biedt hen een kans om onder leiding van internationaal bekende docenten hun kennis en vaardigheden te verbeteren. De workshops zullen in het Nederlands, Duits of Engels worden gegeven, afhankelijk van de docent en de deelnemers. De Jiddische taalworkshop 'Jiddisch voor analfabeten' is geschikt voor beginners. Deze taalworkshop duurt een ochtend.

Concerten

Muziek is een belangrijk onderdeel van het Jiddisch Festival. Er zijn concerten en jamsessies. Op het programma staan onder andere Shtetl Band Amsterdam, Efim Chorny, Suzan Gerghus & friends. Verder geven vermaarde klezmermuzikanten uit binnen- en buitenland gezamenlijk een eenmalig Faculty concert en zingen Friese koren Jiddisch repertoire. Bij het slotconcert laten de deelnemers van de instrumentale workshops en Jiddische zangworkshops horen wat zij hebben geleerd.

Symposium

Tijdens het Jiddisch Festival wordt maandag 19 april een publiekssymposium georganiseerd met lezingen over ‘De wereld van het Jiddisch en andere kleine talen’. Van de ongeveer 6000 talen in de wereld zal naar schatting negentig procent verdwijnen in deze eeuw. Men kan zich afvragen hoe dit wordt veroorzaakt en of het nodig is daar iets aan te doen. Deze situatie lijkt op het probleem van verdwijnende planten en diersoorten, waaraan in de laatste decennia veel aandacht wordt besteed. Het Jiddisch dat een eeuw geleden nog werd gesproken door vele miljoenen joden in Europa and Amerika vormt een voorbeeld van een dergelijke bedreigde taal. Op het symposium zal worden ingegaan op de positie en het mogelijke behoud van kleine bedreigde talen. Daarbij dient het Jiddisch als voorbeeld en er worden verbanden gelegd met de positie van andere minderheidstalen in Europa, zoals het Fries. Ook wordt bekeken welke betekenis deze talen hebben voor de identiteit van de gebruikers. Aan de orde komen onderwerpen als Joods leven/Jiddisch in Leeuwarden en Nederland, Jiddisch in Oost-Europa, Rusland, Jiddisch en talen van immigranten in Israel, vertalen van Jiddische teksten en poëzie, de taal van de Karaieten en andere kleine bevolkingsgroepen en Stemmen van de Sjtetl (oude geluidsopnames uit Sint-Petersburg). Op een lezing na, zal de voertaal Nederlands zijn. Ten slotte is er nog een lezingenprogramma, een historische stadswandeling door Joods Leeuwarden en rondleidingen door de Fuks Bibliotheek van Tresoar. Meer informatie over prijs, tijden, aanmeldingen voor de workshops en de rest van het programma is te lezen op www.jiddischfestivalleeuwarden.nl.

De Joodse synagoge aan de Sacramentstraat te Leeuwarden, 1981 (foto: Frans Andringa).

Tijdens de workshops van de vorige editie van het festival, twee jaar geleden.

Week van de Klassieken bij Tresoar

Beeldje van de godheid Mars, gevonden in de terp bij Tolsum. (foto: Fries Museum).

| Hans Laagland

'Zing van de man van de duizend listen, Muze'. Met deze woorden begint de eerste dichter van het avondland zijn epos de *Odysseia*. De man die de muze bezingt, is Odysseus, de dichter van de versregel is Homerus. 'De man van de duizend listen' is onderwerp van de lezing van Imme Dros. Met deze en andere activiteiten doet Tresoar mee aan de derde editie van de Week van de Klassieken (14 tot en met 25 april).

In de Week van de Klassieken is er speciale aandacht voor boeken uit en over de oudheid. Na succesvol verlopen eerdere edities waaraan Tresoar ook deelnam, begint de Week van de Klassieken inmiddels zelf een klassieker te worden. Dit jaar is het thema 'helden' en veel belangstelling gaat uit naar de nieuw te verschijnen vertaling van Homerus' *Ilias* door Patrick Lateur bij uitgeverij Athenaeum. Odysseus en Homerus spelen een grote rol in de activiteiten van Tresoar voor de Week van de Klassieken.

Activiteiten

Op 14 april start de week met een gevarieerde avond van Tresoar en het Fries Museum. Er is aandacht voor de Friese vertaling van de epen van Homerus. Een speciale plek neemt de presentatie van de publicatie *Het geheim van Tolsum*. Een herinterpretatie van een Romeins schrijfplankje (Leeuwarden 2010) als boek en als eBook, en de presentatie van de bijbehorende website www.tolsum.nl, beide over het Romeinse schrijfplankje (collectie Fries Museum) met de oudst bewaarde geschreven tekst van Nederland (29 na Christus). Op 22 april geeft Imme Dros (ambassadrice van de Week en veelbekroond schrijfster van boeken voor kinderen en volwassenen) de lezing 'Charisma over de persoon Odysseus door de eeuwen heen'.

Met de partners Allard Pierson Museum, Museum Het Valkhof en Rijksmuseum voor Oudheden organiseert Tresoar de Grote Ken-Je-Klassiekenquiz voor gymnasiumleerlingen.

Op 27 maart is de regionale voorronde van Noord-Nederland in Tresoar. Hier strijden gymnasiumleerlingen uit Groningen, Drenthe, Fryslân en Flevoland om de L.A. Buma-bokaal (wisselbokaal voor de school) om de titel 'Beste Kenner van de Klassieken van Noord Nederland' en om finaleplaatsen voor de Strijd der Titanen op 24 april in het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden.

Andere activiteiten van Tresoar tijdens de Week zijn vertoning van de documentaire *Van rollen tot scrollen*. *De geschiedenis van het boek* in de bioscoopzaal van Tresoar en de tentoonstelling 'Homerus'. De tentoonstelling toont uitgaven van Homerus door de eeuwen heen met hierbij aandacht voor de Friese vertaling van *Homerus.* De Homerische goden worden in beeld gebracht door bronzen godenbeeldjes uit de collectie van het Fries Museum. Enkele boeken uit de tentoonstelling worden uitgelicht op de website www.boekenoudheid.nl. Op www.tresoar.nl staat het programma.

De incunabel (of: wiegendruk) van Homerus uit omstreeks 1490 (foto: Erik en Petra Hesmerg).

Over het succes van een fototentoonstelling

Vrouwen van Nu hebben het maar gemakkelijk!?

Eind januari was de tentoonstelling *Vrouwen van Nu hebben het maar gemakkelijk!?* afgelopen. Ruim zevenhonderd vrouwen, de individuele bezoekers niet meegerekend, hebben de foto's bij Tresoar bekeken en de reacties waren positief. De foto's zullen opnieuw worden tentoongesteld in Oldeberkoop en het project gaat ook door.

Foto van H.van der Ploeg uit Rottevalle. 'Een mooie nieuwe keuken', datering onbekend.

Foto van Trienke Koopmans uit Lippenhuizen. 'Bezig met de was', datering onbekend.

Foto van G. Edens uit Appelscha. 'Aan de afwas', 1960.

| Amarens Hibma

Veel afdelingen van de voormalige Bond voor Plattelandsvrouwen, Vrouwen van Nu, kwamen naar Leeuwarden om de foto's van het leven van vrouwen van alledag te bekijken. Foto's met het oude petroleumstel van beppe riepen herkenning op, maar ook bij de rotan meubels uit de zestiger jaren of een tafelkleed uit de zeventiger jaren kwamen emoties los. Alle foto's die Tresoar heeft mogen ontvangen, worden na deze tentoonstelling bewaard in digitale vorm op de website van Tresoar (http://www2.tresoar.nl/VrouwenVanNu). Maar eerst worden ze nog tentoongesteld in Oldeberkoop. Vrouwen van die afdeling vroegen zich bij de opening in september al af wat er met de foto's na afloop van de tentoonstelling zou gebeuren. Omdat deze afdeling, net als de Vrouwen van Nu, 90 jaar bestaat, wilden ze de foto's graag laten zien. Dat zal gebeuren in het gebouw van de Stellingwarver Schrieversronte van 21 april tot 12 mei.

De boer op

Een ander project is om de boer op te gaan met het verzamelde materiaal. Met een dvd vol prachtige foto's kunnen medewerkers van Tresoar bij de afdelingen langs gaan om op locatie te vertellen over de geschiedenis van de Vrouwen van Nu, het project en Tresoar. Meer informatie hierover is aan te vragen via info@tresoar.nl.

Succes

De samenwerking en het contact met Vrouwen van Nu en Tresoar is aan weerskanten goed bevallen. Het succes zit vooral in de combinatie van tentoonstelling en rondleiding en in het maatwerk. De bezoekers konden voor een schappelijke prijs een middagje genieten van al de schatten die Tresoar naast deze foto-expositie nog te bieden heeft. Een en ander heeft er ook toe geleid dat het blad *Foar de Frou* vanaf 1962 tot 2004 helemaal gedigitaliseerd is (http://www2.tresoar.nl/digicollectie/fdf/).

Jûn mei

poëzij en muzyk

Tresoar organisearret alle jierren kursussen kreatyf skriuwen. Op 27 april jouwe in tal kursisten poëzij en lieten skriuwe in presintaasje fan har wurk yn teater De Bres yn Ljouwert. De dichters folgen in kursus poëzijskriuwe by Abe de Vries, bekend as Frysk dichter en Gysbert-Japicxpriiswinner. Hy sil elke optreder koart ynliede en oan de ein ek út eigen wurk lêze. De muzikanten folgen op Tresoar de kursus lietteksten skriuwe by Jurjen van der Meer, profesjoneel lieteskriuwer en bekend fan ûnder oare *Knoopkes* fan Piter Wilkens.

De kursisten hawwe har ûnder begelieding fan De Vries en Van der Meer op de kursus bekwame yn de poëtyske en muzikale middels dy't taal en muzyk trefseker meitsje. It reagearjen op elkoars wurk makke in protte entûsjasme los, en dat poende de ynspiraasje en de kreativiteit oan. Dizze wurkwize lit sjen dat der alle jierren wer nij talint is dat in stap fierder komt yn syn of har kreativiteit. It is al in lange tradysje binnen Tresoar om yn april in slotjûn te hâlden fan de kursussen. De ûnderfining wiist út dat it alle kearen wer in prachtige jûn is, benammen troch it grutte ferskaat oan bydragen en de ferrassende talinten dy't har oppenearje.

Abe de Vries (foto: Jan Kalma).

Jurjen van der Meer (foto: Jan Kalma).

Wat: presintaasje wurk kursisten poëzij en lieten skriuwe

Wêr: De Bres, Skoallestrjitte 4, Ljouwert

Wannear: tiisdei 27 april, om 20.00 oere, tagong 5 euro (kaarten reservearje kin op 058-7890789).

MAANDAG STAAT TRESOAR OP HET MENU!

Maandagochtend negen uur. De studiezaal is nog niet geopend, maar toch is het druk in de hal in Tresoar: een grote groep kinderen in de leeftijd van 8 à 9 jaar komt op bezoek. Ze doen dat in het kader van het project Kunstmenu. Via dat project krijgen de leerlingen niet alleen een indruk van de manier waarop Tresoar zijn collectie beheert, maar ze leren bovendien dat ze zelf ook spullen hebben die de moeite waard zijn om te bewaren.

Groep 5 van de Prins Mauritsschool krijgt uitleg van Annemieke Nijdam (foto van juf Johanna).

| Annemieke Nijdam

In de eerste maanden van 2010 is het elke maandag hetzelfde beeld: 's morgens en 's middags ontvangen Tresoarmedewerkers Binne Reitsma (medewerker informatie en presentatie) en Annemieke Nijdam (teamleider maaschappij) leerlingen uit groep 5 en 6 van basisscholen uit Leeuwarden. Ruim 600 leerlingen brengen een bezoek aan Tresoar in het kader van Kunstmenu. Dat project is een samenwerking tussen diverse culturele instellingen in Leeuwarden, met het doel basisschoolleerlingen in aanraking te brengen met kunst en erfgoed. De instellingen bieden een uiteenlopend programma van een filmvoorstelling tot museumbezoek.

Kunstmenu

Kunstmenu bestaat al een aantal jaren, maar Tresoar doet in de cultuurperiode 2009-2014 voor het eerst mee. Tresoar biedt een programma aan dat gaat over verzamelen en bewaren. Tresoar verzamelt heel veel spullen, maar de kinderen zelf natuurlijk ook: voetbalplaatjes, fossielen of postzegels. Maar hoe kun je die nou het beste bewaren? Hoe voorkom je dat dingen stuk gaan of kwijtraken, hoe zorg je dat anderen weten wat je hebt? Medewerkers nemen de kinderen mee naar de depots. Daar leren ze over archiefdozen en zuurvrij papier, over klimaatbeheersing en brandwerende deuren. Ze zien hoe snel krantenpapier veroudert, terwijl het perkament van een middeleeuwse oorkonde nog van goede kwaliteit is. En wat staan er veel boeken en archiefdozen in de depots ... en hoe werken die draaikasten eigenlijk? Later volgt een gastles op school.

Archiefdoos

De leerlingen krijgen een eigen archiefdoos, waar ze spullen in mogen stoppen die ze graag willen bewaren. Binne Reitsma legt eerst uit hoe je een archiefdoos in elkaar moet zetten. Bij hun bezoek aan Tresoar hebben de kinderen al gemerkt dat dat nog niet zo eenvoudig is. Vervolgens gaan de leerlingen hun spullen beschrijven: wat is het, hoe oud is het, hoe ben je er aan gekomen? Als in mei de laatste Kunstmenugroep het gebouw verlaat, zal het weer stil worden op de maandagochtend. Maar volgend schooljaar gaan de deuren weer open voor 600 andere kinderen. De Leeuwarder scholen hoeven zich niet aan te melden. Als er andere basisscholen zijn die op bezoek willen komen, kunnen ze mailen naar info@tresoar.nl.

Omtinken foar Piter Jelles Troelstra

Op 20 april is it 150 jier lyn dat Piter Jelles Troelstra yn Ljouwert berne waard. Om dat te betinken wurde dit jier tal fan aktiviteiten organisearre. Sa wurdt yn maaie, op syn stjerdei, in sympoasium oer de steatsman hâlden.

| Siem van der Woude

Piter Jelles Troelstra op in kiesrjochtmeeting yn 1918.

Piter Jelles Troelstra wurdt op syn stânbyld by de Aldehou oantsjut as dichter, strider en steatsman. Hy is ien fan de ikoanen fan de Nederlânske en de Fryske skiednis. Troelstra groeide op yn Stiens en Ljouwert as soan fan in belestingûntfanger en krige al yn syn HBS-tiid niget oan de Fryske literatuer. Der ferskynden ferskate gedichten fan syn hân yn de blomlêzing *It Jonge Fryslân* yn 1881. Nei syn rjochten stúdzje waard er advokaat yn Ljouwert. Hy troude mei Sjoukje Bokma-de Boer, dy't bekend wurde soe as de berneboekeskriuwster Nynke fan Hichtum. Yn dy tiid kaam er yn oanrekking mei it opkommende sosjalisme. Troch syn engaazjemint mei de earme lân- en feanarbeiders ferspile hy al gau syn goodwill by de boargerij en dêrtroch ferrûn syn advokatepraktyk. Hy keas foar syn idealen en waard yn 1894 ien fan de oprjochters fan de SDAP. Noch altyd wurdt er beskôge as de man dy't stiet oan it begjin fan de sosjaal-demokrasy yn Nederlân. En noch altyd wurde syn lieten songen.

Sympoasium

Op 12 maaie, de dei dat Troelstra yn 1930 ferstoar, wurdt yn Tresoar in sympoasium hâlden oer Piter Jelles Troelstra. Sprekkers binne ûnder oare de biograaf fan Troelstra, Piet Hagen. Yn syn mânske biografy *Politicus uit hartstocht* beskriuwt er syn jeugd yn Stiens en Ljouwert,

RISPINGE

ÂLDE EN NIJE FERSEN

FRETER JELLES

LANGST NEI LIEAFDE.

Hwêrom bin ik sa ûnrêstich,
Hwêrom dôch sa wif fen sin?
Den sa fleurich, den fol tinzen;
Ho sa nuver op 'e rin?

Fanke, lieawe Fryske blomme,
Oan dyn herte hab ik lein;
'k Ha dyn swiete tûtsjes dronken,
En myn siele is my ûnttein.

'k Ha by dy my sels forgetten,
Al myn lêsten, swier en swiid;
Yn dyn earmen hiest' bisletten
Wol in séfol soarch en striid.

Djippe winsken, fol fen langstme,
Driuwe 'r, brûze 'r yn my om;
Iwich kampjend, jamk forliezend,
Is de wrâld my meast ûnrom.

Mar by dy, by dy, myn lieafke,
Striek in ingel, myld en gol,
Op de weagen fen myn herte
Mei in fredetûke dol.

Mûle oan mûle, herte oan herte,
Sûnder praet, sa sieten wy;
Wûndre fredich, wûndre fleurich,
As in bern — sa wie 'k by dy.

syn studintetiid yn Grins, syn dichterskip en syn ûntwikkeling fan sosjaal advokaat nei polityk lieder. Yn febrewaris is dit boek presintearre yn it gebou fan de Twadde Keamer yn Den Haach. Oare sprekkers op it sympoasium binne Bertus Mulder, Lammert de Hoop, Johanneke Liemburg en Frank van Vree.

Fan Liet en Libben

Yn 1909 koe Troelstra him nei jierren wer ta dichtsjen sette. Hy hie doe swiere jierren efter de rêch. Hy wie skieden fan syn earste frou en krekt wer foar de twadde kear troud. Yn de SDAP hie er in swiere striid om de lieding wûn. It resultaat fan it nije dichtsjen ferskynde, mei earder wurk, yn de bondel *Rispinge*. Oer syn dichterskip hâlde er in lêzing foar de Fryske Krite yn Den Haach. Dat optreden waard it begjin fan in literêre toernee dy't tal fan plakken oandie, foaral yn Fryslân. Troelstra neamde dizze toernee 'een van de aangenaamste episoden van mijn leven'. It rekke him djip, sa djip dat er der mei ophâlde moast, want... 'de emotie door het voordragen mijner gedichten greep mij zoo sterk aan dat ik gedwongen was er een einde aan te maken.' Ynspirearre troch *Fan Liet en Libben* hat Romke Toering in plan foar in teaterfoarstelling makke dêr't Troelstra yn oan it wurd komt. De advokaat, de sjoernalist, de politikus de strider, de dichter, de Fries, de man en de heit, komme allegear oan bod. In spesjaal foar dit doel oprjochte stichting besiket it jild dat nedich is foar de produksje fan dizze foarstelling byinoar te krijen. As it slagget sil dy ein dit jier te sjen wêze yn skouboarch De Harmonie yn Ljouwert.

Wat: sympoasium oer Piter Jelles Troelstra

Wêr: Tresoar

Wannear: woansdei 12 maaie, oanmelde kin fia info@tresoar.nl of fia 058-7890789. De kosten binne 15 euro.

Herinneringen in beeld en geluid

De Wonderjaren

Na successen in Rotterdam en Venlo komt de beleeftentoonstelling ‘De Wonderjaren’ nu ook naar Fryslân. Tresoar staat gedurende drie zomermaanden in het teken van de jaren ’50. Het verhaal van de tentoonstelling gaat over de belevenissen van een tienjarig jongetje dat in de jaren ’50 opgroeit in een gezin van elf kinderen.

| Neeltje van der Weide

Aan de hand van vier hoofdthema’s (thuis, school, buurt en de wijde wereld) wordt de tentoonstelling vormgegeven met foto’s, film en audioverhalen. Michel Pellanders (fotograaf), Frank Groothof (acteur en auteur) en Hannes Wallrafen (audiograaf) hebben gezamenlijk het verhaal van een 10-jarig jongetje neergezet, dat opgroeit in de naoorlogse tijd van wederopbouw. Het is allesbehalve een klassieke fototentoonstelling. Foto’s en filmmateriaal zit ‘verstopt’ in antieke schoolbankjes, of worden zichtbaar als je als bezoeker door kieren van een schutting loert. Het is de bedoeling dat de bezoekers overal aanzitten en aan draaien, waardoor ze op een beeld of geluidsfragment stuiten. Als je bijvoorbeeld op het bed gaat liggen, dat in een nagebouwde woonkamer staat, klinkt een verhaal uit de luidsprekers. Dan lijkt het net alsof je met een zaklamp onder de deken ligt te lezen. Tussendoor hoor je: ‘ssst, stil even , ik hoor moeder’. Hannes Wallrafen heeft de audioverhalen bedacht. De geluiden heeft hij overal verzameld. Zo reed hij een dag mee in een DAF; stoppen, optrekken, deur open, deur dicht. Die geluidsfragmenten zijn gecombineerd met radiogeluid en taalgebruik uit die jaren. Hierdoor is de expositie heel herkenbaar voor mensen die in deze periode zijn opgegroeid. Ook geeft de tentoonstelling aanleiding om met kinderen en kleinkinderen te praten over vroeger. ‘Was er vroeger geen koelkast?

Ik ben geboren in de winter van 1947. De Tweede Wereldoorlog was afgelopen en Nederland moest weer opgebouwd worden. De tentoonstelling 'De Wonderjaren' gaat over die naoorlogse tijd. De tijd dat er nog geen televisie was en er nog geen computerspelletjes, mobiele telefoons en nauwelijks auto's waren. We hadden het thuis niet zo breed. Maar niemand had het breed in die tijd.

Friese rijmpjes van Diet Huber verschenen in 1955.

Als het even kon speelden we op straat. Verstoppertje natuurlijk, maar ook 'lantaarnpaaltikkertje en 'puttenvoetbal'. Meisjes hadden hun eigen spelletjes: handjeklap, elastieken, zwieren en 'Jonas in de wallevis'. Buiten spelen, eindeloos!

Hoe bleef de melk dan goed?'. De combinatie van de verhalen met overal aan mogen zitten, is voor de jongere generaties ook een leuke belevenis.

Kinderboeken

De tentoonstelling 'De Wonderjaren' is een gezamenlijk project van het Fotomuseum Rotterdam, Museum Van Bommel Van Dam (Venlo) en Tresoar. In Rotterdam was het een groot succes. In februari stond Venlo in het teken van de jaren '50. Het herbeleven van herinneringen, voor jong en oud, is aangenaam vermaak. Naast de reizende tentoonstelling zal Tresoar ook aandacht besteden aan 'Friesland in de jaren '50'. In de bioscoop op de studiezaal worden filmfragmenten uit deze wonderjaren vertoond. Daarnaast schalt uit een jukebox muziek en kunt u een tentoonstelling bezoeken van Friese (kinder)boeken uit deze jaren. Ten slotte kunnen bezoekers hun herinneringen aan de jaren '50 vertellen, zodat wij die in beeld kunnen brengen.

Wat: tentoonstelling De Wonderjaren

Waar: Tresoar

Wanneer: van 4 juni tot en met 29 augustus 2010.

‘It finen fan **ûnbekende stikken** is in sensaasje’

Tresoar lûkt in soad ûndersikers. Dêr binne genealogen by dy’t har famyljeskiednis ûndersykje en der binne sneupers by dy’t bygelyks alles fan dowetillen witte wolle. Mar ek profesjonele ûndersikers kinne net om it ûnbidich grutte argyf fan Tresoar hinne. Der is foar elk wat. Dat it argyf sa breed is, docht ek bliken út de publikaasjes fan histoarikus Oebele Vries. Hy hat oer tal fan ûnderwerpen skreaun en makke dêrby tankber gebrûk fan de argiven fan Tresoar.

| Marijke de Boer

‘De earste kear dat ik yn de Provinsjale Biblioteek kaam, heucht my noch goed,’ fertelt Oebele Vries (1947). ‘Ik siet op it lyseum yn Dokkum en foar in sprekbeurt oer Slauerhoff ferwiisde in learaar my nei de PB. As jonge fan in jier as 15 gie ik doe foar it earst allinne mei de bus nei Ljouwert. By de gefangenis moast ik útstappe en dan wie it noch in stikje rinnen nei de Kânselarij dêr’t de biblioteek doe wie. It wie in trep op en dan kaamst yn in grutte seal. It wie tsjuster en dat fûn ik apart. Ik wist net hoe’t soks dêr om en ta gie, mar bin hiel goed holpen. Dat wie in yndrukwekkende erfaring foar in plattelânsjonge nei de grutte stêd en dan sa’n grut, moai gebou mei flústerjende minsken, kasten en laatsjes. Dat wie oerweldigjend. Doe bin ik al wat op de smaak brocht, mar ik krige de smaak pas goed te pakken doe’t ik foar it earst op it Ryksargyf kaam, ek yn de Kânselarij. Dat wie yn myn studintetiid.’

Frysk

Yn syn studintetiid moast Oebele Vries ek ûndersyk dwaan yn Den Haach. ‘Dat wie foar myn skripsje oer de Vrijzinnig-Democratische Bond, in politike partij tusken de Earste en Twadde Wrâldoarloch. Men koe doe noch argyfstikken oerkomme litte nei in oar argyf en dat ha ik ek dwaan litten mei de stikken út it Algemien Ryksargyf. Dêr jouwe se no gjin tastimming mear foar. Ik moast ek de partijkrante trochnimme, mar dy koest net oerkomme litte, dat ik ha yn dy tiid in skoftke útfanhûze by in fier famyljelid yn Den Haach. It krante-argyf fan de Keninklike Biblioteek siet yn in dependânse boppe in garaazje. Dêr sieten twa mantsjes, plat Haachsk pratend. Ik seach har tinken ‘wat moat sa’n jongkeardel hjir tusken dy âlde rotsoai’. Mar ik fûn it machtich.’ Yn syn studintetiid krige Vries ek ynteresse foar Fryske ûnderwerpen. Hy rjochte de histoaryske praatrûnte op by Bernlef, doetiids de feriening foar Fryske stúdzje dêr’t er lid fan wie. ‘Wy noegen earst sprekkers as Marten Scholten út, mar letter ek sokken as Haring Tjittes Piebenga en Assien Bohmers. Dat wiene besletten byienkomsten, wat delkaam op in gearsit by de studint mei de grutste keamer. We praten oer de Fryske

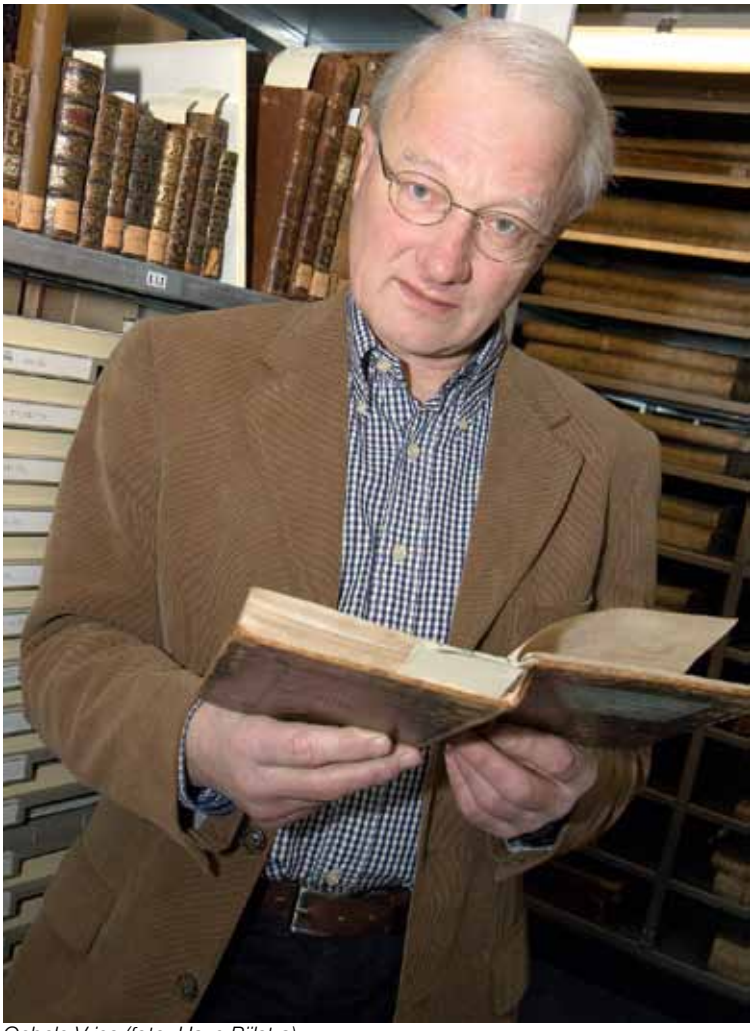

Oebele Vries (foto: Haye Bijlstra).

Beweging en it nasjonaal-sosjalisme. Ik begûn ek te skriuwen oer dat ûnderwerp en út dy tiid komt ek it stik dat ik as myn earste wittenskiplike publikaasje beskôgje.'

Driuw

Nei al dy jierren fan sneupen yn alderhanne argiven kin er noch altyd entûsjast reitsje fan in nijsgjirrige ûntdekking. 'De driuw is dat je alles witte wolle en dan op syk gean nei it finen fan ûnbekend materiaal, dat mear of nij ljocht skine lit op in ûndersyk. De sensaasje as je wat tsjinkomme, dat gjin oar earder yn hannen hân hat, dat folslein ûnbekend is, is fassinearjend. It is de direkte oanrekking mei it ferline. Sa kaam ik foar myn ûndersyk nei ûnbekende Aldfryske oarkonden yn in kleaster yn Gent telâne. De foto's fan de oarkonden út Gent dy't op it Frysk Ynstitút yn Grins leinen, wiene soms net goed lêsber. Ik woe derhinne om de orizjinelen te sjen. De pater-argivaris, in Flaming mei in lang wyt burd en yn in wite pij dy't ik amper ferstean koe, noege my hertlik yn. It argyf wie in rommeltsje, sei er, en hy wist net oft der Frysk materiaal by siet. No, dêr ha ik dochs ek noch inkelde ûnbekende oarkonden ûntdutsen. Foar myn promoasje-ûndersyk ha ik ek nei Dresden ta west. Bekend wie dat dêr earder gâns stikken oer Fryslân sieten, mar algemien waard tocht dat dy yn de oarloch ferlern gien wiene. Mar ik kaam der achter dat de orizjinele dokuminten gewoan folslein bewarre bleaun wiene yn in bunker. Dat wie suver wat in ôfdijer foar it Ryksargyf yn Ljouwert, want dêr tochten se dat de ôfskriften út de njoggentjinde ieu dy't se dêr hienen, it iennichste wie wat der

Yn 2007 ferskynde it boek 'Asega, is het dingtijd?' fan Oebele Vries mei dêryn hichtepunten út de Aldfryske teksten.

Yn desimber krige Oebele Vries de provinsjale Joast Halbertsmapriis foar syn wittenskiplike fertsjinsten. Hy hat in flink tal boektitels op syn namme te stean en noch folle mear artikels. Hy is spesjalist op it mêd fan it Aldfrysk en de skiednis fan Fryslân, mar hat ek skreaun oer syn wenplak Westergeast. Foar in grut part is it dwaan fan ûndersyk ûnderdiel fan syn wurk oan it Frysk Ynstitút fan de Ryksuniversiteit yn Grins, dêr't er al goed tritich jier wurket. Yn de rin fan de jierren hat it ûnderwiispart hieltyd mear fan syn tiid yn beslach nommen, mar dêrneist kin er him noch altyd dwaande hâlde mei ûndersyk. Ek yn syn frije tiid docht er ûndersyk en besiket er argiven.

fan oer wie. Nei moannen wachtsjen op tastimming fan de autoriteiten en de úteinlike help fan de DDR-ambassade mocht ik komme. Mei grutte eare waard ik ûntfongen troch de direkteur. 'Herr Doktor' neamden se my, hoewol't ik hielendal noch net promovearre wie.'

Bedstee

Ek privee mei Oebele Vries graach yn argiven omsneupe. 'Ik ha in skoft lang ien jûn yn de wike yn de PB sitten om kranten út de njoggentjinde ieu te lêzen. Dy wiene doe noch net beskikber op mikrofysje, lit stean dat se digitaal te rieplachtsjen wiene lykas de Ljouwerter Krante no. Ik die dat út ynteresse foar de pleatslike skiednis fan Kollumerlân dêr't ik sels wenje. Sa die ik ek ûndersyk nei Eelke Meinerts, achttjinde-ieusk dichter en skoalmaster yn Westergeast. Yn it FLMD binne hânskriften fan him bewarre, mar yn it Ryksargyf ha ik ek noch wat stikken fan him ûntdutsen. Mar nijsgjirrige dokuminten binne net inkeld yn argiven te finen. Sa wie ik op syk nei it tsjerkfâdijboek fan Westergeast oer de perioade 1730-1820. Dêryn soe ik gewaar wurde kinne hoelang't Eelke skoalmaster west hie, want de tsjerke betelle de master yn dy tiid. Mar dat boek wie wei. Ik hie al ris by de dûmny hifke, mar dy hie it net. Ien fan de tsjerkfâden, in boer, sei dat er wat âld guod te lizzen hie, mar wist net krekt wat. Ik moast yn de maitiid mar weromkomme as de frou oan it húshimmeljen wie. Dan kaam it miskien boppe wetter. Dat duorre my fansels fierstente lang, mar fjirtjin dagen letter belle er op. Se hiene it boek fûn, yn it âld bedstee. Ik mocht it wol meinimme. Doe kaam oan it ljocht dat Eelke hielendal net sa lang oan skoalle stien hie as earder tocht waard.' Oer goed twa jier sil Oebele Vries mei pinsjoen, mar dat betsjut net dat er ophâldt mei syn ferskate ûndersiken. 'Ik ha noch plannen by de rûs. Fansels wol ik noch faak en graach op Tresoar komme, allerhande kolleksjes binne foar my persoanlik fan belang. It is belangryk dat de akwisysje fan argiven en ek it dokumintaasjewurk trochgiet. Myn eigen argyf sil dêr op termyn mooglik ek telâne komme, mar foarearst hâld ik it noch graach by my.'

Tresoar en It Fryske Boek: tegearre oan it wurk

Yn jannewaris binne Tresoar en de Stifting It Fryske Boek begûn mei in yntinsive gearwurking op it mêd fan boekpromoasje en literatuerbefoardering. Troch de lapen gear te smiten, kinne beide organisaasjes har noch better ynsette foar de Fryske literatuer yn de romste betsjutting fan it wurd.

it fryske boek

| Bert Looper

Tresoar hat in taak op it gebiet fan it befoarderjen fan de literatuer troch it stypjen fan skriuwers, mar ek troch it stimulearjen fan begjinnende skriuwers en troch it ynformearjen fan ynteressearre lêzers. It hiele jier troch organisearret Tresoar lêzings, kursussen, útstallings en noch mear. Sûnt 2009 partisipearret Tresoar ek yn de stichting De Moanne dat it tydskift mei deselde namme útjout. Mei syn 3000 abonnees is *De Moanne* in belangryk poadium foar proaza, poëzij en essayistyk. It Fryske Boek hat jierrenlang de ferneamde Sutelaksje organisearre. Yn 2010 sille It Fryske Boek en Tresoar eksperimintearje mei nije foarmen fan boekpromoasje. Der sil socht wurde nei in alternatyf foar de Sutelaksje, bygelyks yn it ramt fan de saneamde Kulturele Karavaan dy't de kommende jierren as 'opmaat' nei Fryslân Kulturele Haadstêd troch de provinsje lûke sil.

it fryske berneboek

Mar yn 2010 wolle beide organisaasje ek starte mei de Moanne fan it Fryske Boek, dy't yn it plak komme sil fan de Fryske boekewike. Yn plak fan yn febrewaris, sil no yn de neisimmer en de hjerst in festivaleftich programma opset wurde om oeral yn Fryslân omtinken te krijen foar de rike Fryske literatuer. Dêrnjonken bliuwt It Fryske Boek ek ferantwurdlik foar de gearwurking mei de biblioteken yn bygelyks de skriuwersjûnen en foar de Fryske Berneboekewike. Nij is yn 2010 de gearwurking fan Tresoar en It Fryske Boek yn it digitale literatuerplein Sirkwy. Mei in ynteraktive webside sille wy de Fryske literatuer op ferrassende en ynformative wize by de Fryske skriuwers en lêzers bringe. Yn febrewaris binne de meiwurkers fan It Fryske Boek ek ferhuze nei it Tresoargebou. Foar mear ynformaasje sjoch op www.fryskeboek.nl en www.itfryskeberneboek.nl.

Provinsjaal argyf (1962-1986)

Utstel foar de gemeentlike weryndieling út 1979 (kaart út de kolleksje fan it provinsjaal argyf).

Op 21 jannewaris hat Kommissaris fan de Keninginne John Jorritsma symboalysk 290 meter argyf oan Tresoar oerhandige. De argiven foarmje de skriftlike delslach fan de bemuoienis fan it provinsjaal bestjoer (Provinsjale Steaten, Deputearre Steaten en Kommissaris fan de Keninginne) mei it maatskiplik libben yn al har fasetten. Jorritsma sei oer de argiven: 'De argiven litte sjen dat de provinsje altyd yn beweging is. Yn de jierren sechtich hold de provinsje har ûnder oare dwaande mei de Mollen- Egels- en Kikvorschwet, dielde de KdK de paspoarten en rydbewizen út, wie der sizzenskip oer de wet op de fjoerwapens, der wie in provinsjale tsjinst foar it elektrisiteitsbedriuw en in provinsjale keuringstsjinst fan waren. Doedestiids wiene dat wichtige provinsjale taken. Tsjintwurdich sjogge wy dat hiel oars.' Nei seleksje en it opskjinjen fan de argiven, dy't earst in omfang fan hast 1200 meter hiene, binne de argiven tagonklik makke foar oerbringing nei Tresoar. Dizze oerdracht is in ferfolch op de stikken oer de perioade 1498 oant 1961. De argiven sille yn april werklik oerbrocht wurde en foar de simmer sil it foar it publyk te rieplachtsjen wêze.

AFRON - Lânboufoto's

| Siem van der Woude

Yn de njoggentiger jierren begûn in proses fan fúzjes en gearwurking yn de Fryske lânbou-organisaasjes. Dit late ta de foarming fan in lanlike organisaasje foar de Land- en Tuinbouw (LTO-Nederland) mei in festiging yn Drachten. Yn it Landbouwhuis, it kantoar fan de Friese Maatschappij van Landbouw, wie in grut tal foto's oanwêzich dy't brûkt waarden troch de redaksje fan it *Fries Landbouwblad,* it wykblêd foar de leden. In part fan dizze foto's is skonken oan de Fryske feriening foar histoaryske lânbou AFRON (Agrarisch Friesland Oud en Nieuw) dy't in dokumintaasjesintrum yn Feankleaster hat. Dêr binne noch mear foto- en diakolleksjes. Frijwilligers hawwe de foto's beskreaun. De foto's jouwe in byld fan it boerelibben fan benammen nei de Twadde Wrâldoarloch. De trochgeande meganisaasje, de ruilferkavelingen, de modernisearring fan de pleatsen, de fergaderingen fan de lânbou-organisaasjes binne tema's dy't in soad foarkomme. It bestjoer fan de AFRON stribbe nei digitalisearring fan de fotokolleksje en hat de gearwurking mei Tresoar socht. Frijwilligers fan de AFRON hawwe de foto's scand en de scans binne mei beskriuwing tafoege oan it Frysk foto-argyf dat in ûnderdiel is fan de webside fan Tresoar. De kolleksje is te finen troch op de webside www.friesfotoarchief.nl te sykjen ûnder identifikaasjenûmer de kombinaasje AFR* yn te typen of yn it fjild Kolleksje te kiezen foar Landbouwcollectie AFRON. Mear ynformaasje oer de AFRON is te finen op de webside www.afron.nl.

Wieden met een hak in Koudum, 1951.

Demonstratie sloot hekkelen in Middelstum, 1950.

Pluimveeslachterij in Leeuwarden, 1928.

Boek fen Oantinken fan J.B. Schepers

Fan de pakesizzers fan de nearlandikus en histoarikus dr. J.B. Schepers (It Hearrenfean 1865 – Haarlim 1937) krige Tresoar yn tydlik brûklien it prachtige *Boek fen Oantinken*. De famylje Schepers ferliende Tresoar tastimming om it boek te digitalisearjen en op de webside te setten.

Yn dit kistke bewarre Schepers syn album. Hy hie it apart meitsje litten mei de inisjalen fan him en syn frou.

| Jelle Krol

Johan Bernard Schepers, learling fan de ferneamde Grouster skoalmaster Cornelis Wielsma, hat yn Fryslân foaral namme makke as leafhawwer en kenner fan it wurk fan sawol Piter Jelles Troelstra as fan Pier Pander. Oer beide mannen skreau er monografyen: *Troelstra als Fries dichter* (mei oersettingen fan Troelstra syn wurk yn it Hollânsk; 1925) en *Pier Panders kinst ta eare* (1925). Schepers skreau sels ek fersen, sawol yn it Hollânsk as yn it Frysk. Fan syn Hollânske fersen is 'Uit Brabant' wol it ferneamdste. By Gerrit Komrij kaam it troch de souwe en waard publisearre yn *De Nederlandse poëzie van de negentiende en twintigste eeuw in duizend en enige gedichten* (Amsterdam, Bert Bakker, 1979, s. 379). Guon fan Schepers syn Fryske fersen, benammen gelegenheidswurk en neifolgjen fan oare dichters, brocht Schepers byinoar yn de bondel *Gedichten* (1897). Minder (of faaks oant no ta ûn)bekend wie dat Schepers ek in Hollânsk berneboek útbrocht hat ûnder de skûlnamme Johan de Vries. Dat boek, *Jan en Marie of de kabouterbrug*, dat yn Fryslân spilet en dêr't Schepers syn oantinkens oan Grou grif foar brûkt hat, waard yn 1906 publisearre troch útjouwer H. Honig te Utert.

It *Boek fen Oantinken* is in album mei oantinkens makke troch Schepers by gelegenheid fan syn fiifentweintichjierrich houlik (1892-1917) mei Trientje Lijkles. It boek befettet sa'n tritich albumblêden dy't oan wjerkanten folskreaun, -tekene en mei printsjes en foto's beplakt binne. Foar de ferpakking en it bewarjen fan it album hat Schepers in apart houten kistke meitsje litten mei de inisjalen fan him en syn frou. De albumblêden jouwe net allinne wat wer fan it persoanlike libben, mar ek fan de tiidsgeast yn it algemien. Sa is der bygelyks ek omtinken foar 'De gruwelike Zuid Afrikaanse oorlog'. As 'Grut-Nederlanner' wie Schepers o sa belutsen by it lot fan wat hy seach as de Nederlanners yn Súd-Afrika en wie er in grut foarstanner fan ferienfâldige stavering, om sa alle minsken op 'e wrâld dy't it Hollânsk yn 'e macht hiene, dat ek op in ienfâldige manier yn skrift oanbiede te kinnen.

It *Boek fen Oantinken* is yn syn gehiel te sjen op de webside: www2.tresoar.nl/digicollectie/object.php?object=252.

Veenkaartje van Steggerda-Vinkega

| Neeltje van der Weide

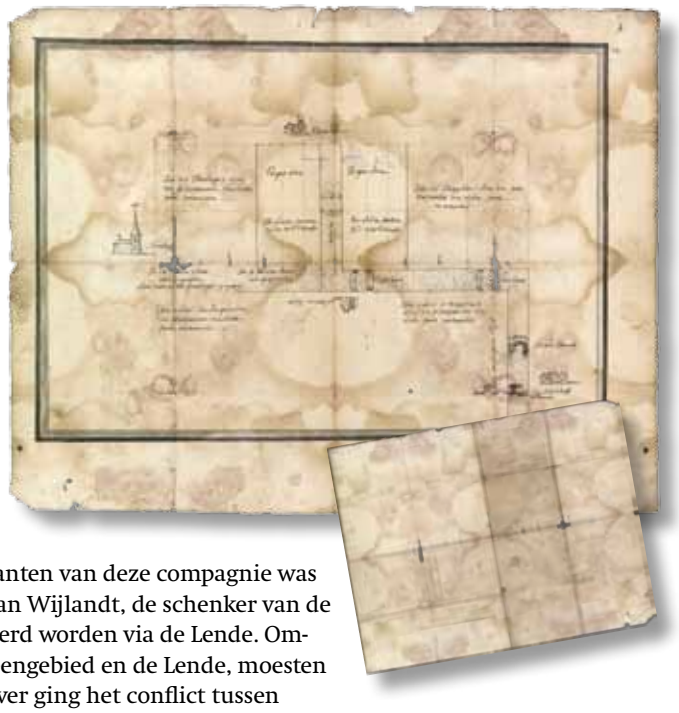

Het veenkaartje van Steggerda-Vinkega uit 1641 is naar alle waarschijnlijkheid gemaakt als bijlage in een beroepsprocedure van de Compagnie Steggerda-sloot. Deze compagnie had in 1636 octrooi gekregen van de Staten van Friesland voor het verkrijgen van een vierde part met de ondergrond van de Steggerda-venen. (Deze naam komt terug in de naam Westvierdeparten, de weg tussen Steggerda en Noordwolde die parallel loopt aan de grens tussen Friesland en Overijssel). Tegelijkertijd was de Geoctroyeerde Weststellingwerffsche Veencompagnie actief in het hoogveengebied rondom Noordwolde en Vinkega. Een van de participanten van deze compagnie was Laurens van Wijlandt, voorouder van Karst van Wijlandt, de schenker van de veenkaart. Het afgegraven veen moest afgevoerd worden via de Lende. Omdat er nog geen verbinding was tussen het veengebied en de Lende, moesten er vaarten en sloten gegraven worden. Daarover ging het conflict tussen de Compagnie Steggerda-sloot en de Geoctroyeerde Weststellingwerffsche Veencompagnie. Op 1 april 1642 verwierf de laatste compagnie octrooi van de Staten van Friesland. De omliggende dorpen werden verplicht grond af te staan voor de benodigde vaarten. De participanten van de Veencompagnie Steggerda-sloot kregen van hun concurrenten geen aansluiting op de Noordwoldiger vaart en werden in hun plannen gedwarsboomd.

Kaart

De kaart is 33 centimeter hoog en 42 centimeter breed. Het kaartje is in achten gevouwen en afgedekt met een omslag waarop vermeld staat: ‘Kaartje van het veen den participanten toekomende’. Interessant is dat het het zuiden boven ligt. De kaart is niet op schaal getekend. Afgebeeld is: links de kerk van Vinkega, boven het jachtslot De Eese met daaronder de vaart naar de Oude Veenvaart tussen Steggerda en Vinkega. In de Oude Veenvaart zijn twee verlaten (schutsluizen) getekend. Rechtsonderaan op de kaart de Steggerdavaart die de Oude Veenvaart met de Lende verbindt. Over de vaart ligt de ‘Steene Brach’, de stenen brug op de plek waar de Buitenweg de Steggerdavaart kruist.

Nijs fan de Stifting Freonen fan Tresoar

Jiergearkomste

Op tiisdei 20 april is de jiergearkomste. De Freonen wurde dêrfoar noch apart útnoege. Nei de iepening sil as geskink in hiel seldsum manuskript oer Fryslân fan likernôch 1820 oanbean wurde. Jacob van Sluis sil it presintearje. Direkteur Bert Looper fertelt oer de fernijings yn it gebou en de organisaasje fan Tresoar. Nei it skoft sil Johanneke Liemburg fan Wommels in lêzing hâlde. Se hat in dissertaasje skreaun oer Fedde Schurer en sil in aspekt dêrút taljochtsje, te witten 'De brief fan H.K. Schippers fan 5 oktober 1939'. Fierder is op de jiergearkomste in presintaasje oer de literêre webside Sirkwy. Dat is in ynteraktive webside oer Fryske literatuer mei ûnder oare ynformaasje oer Fryske skriuwers en Fryske boeken. Tachtich boeken binne digitalisearre foar dit projekt. Op de webside komme ek resinsjes, reaksjes, nijs en foarkarslistkes. Tresoar leveret de basisynformaasje, it publyk kin reagearje en ynformaasje oanfolje. Skriuwers wurde ek útnoege om in bydrage te leverjen.

Fedde Schurer.

Aktiviteiten

Op 8 oktober wurdt in ekskurzje nei Emden organisearre. Op 30 oktober is de jierlikse boekemerk mei de ferkeap fan boeken út de kolleksje fan Tresoar. Op 16 novimber sil in lêzing fersoarge wurde.

Stipers

De Stifting Freonen fan Tresoar hat op dit stuit 696 stipers en hopet fansels dat der mear stipers komme.

Wat doet de stichting?

De Stichting Vrienden van Tresoar wil de groei en bloei van Tresoar bevorderen en alle mensen bijeen brengen die belang stellen in het werk en de collectie van Tresoar. Om dat doel te bereiken organiseert de stichting diverse activiteiten waaraan Vrienden/Freonen kunnen deelnemen. De stichting biedt ook financiële steun aan bijvoorbeeld bijzondere publicaties, projecten of bij de aankoop van topstukken waarvoor de reguliere fondsen van Tresoar niet toereikend zijn.

Lid worden?

Vriend/Freon worden kan door minimaal 20 euro per jaar te doneren. De voordelen zijn: de gebruikerspas van Tresoar voor de halve prijs, korting op publicaties van Tresoar, een gratis abonnement op *Letterhoeke*, uitnodigingen voor activiteiten van Tresoar en deelname aan excursies. U kunt zich aanmelden Vrienden van Tresoar (Freonen fan Tresoar), antwoordnummer 6315, 8900 VC Leeuwarden of een mail sturen naar: vrienden@tresoar.nl (freonen@tresoar.nl). Op de website van Tresoar staat onder het kopje Instituut een link naar Vrienden en daar is ook een opgaveformulier te vinden.

It lêste nijs (ek oer oanwinsten) fine jo op:
Het laatste nieuws (ook over aanwinsten) vindt u op:

www.tresoar.nl

Oanklikke op:
Aanklikken op:

Nijs > Oanwinsten
Nieuws > Aanwinsten

Foar nije Frysktalige útjeften sjoch:
Voor nieuwe Friestalige uitgaven zie:

Fryske skriuwers > Krekt ferskynd
Friese schrijvers > Pas verschenen

Fragen? Skilje of mail: tel. (058) 7890789 of ynfo@tresoar.nl
Vragen? Bel of mail: tel. (058) 7890789 of info@tresoar.nl

Kolofon | Colofon

Letterhoeke
ferskynt trijeris jiers
en is in útjefte fan Tresoar

verschijnt driemaal per jaar
en is een uitgave van Tresoar

Tresoar
Boterhoek 1
Postbus 2637
8901 AC Ljouwert/Leeuwarden
T (058) 7890789
F (058) 7890777
E info@tresoar.nl
I www.tresoar.nl

Redaksje | Redactie:
Marijke de Boer, Jelle Krol, Lourens Oldersma, Thys van der Veen en Siem van der Woude (Tresoar)
Sytse ten Hoeve (Freonen|Vrienden)

Redaksjesekretariaat | Redactiesecretariaat:
Hilda Top

Foto's:
John van Geffen
en Andrys Stienstra

Foarmjouwing | Vormgeving:
Castel Mediaproducties, Groningen
Eldad Groenman en Harmen Heida

Letterhoeke
wurdt fergees tastjoerd oan de Freonen
wordt gratis toegezonden aan de Vrienden

Abonneminten | Abonnementen €15,-
Losse nûmers | Losse nummers € 5,-

© Tresoar en de auteurs 2005

Aktiviteiten | Activiteiten

maart

19, 20 & 21 Weriepening fan it fernijde gebou fan Tresoar mei op 20 en 21 maart iepen dagen. It folsleine programma stiet op www.tresoar.nl.

23 Fuks-lezing 'Herstelwerkzaamheden op Joodse begraafplaatsen' door ds. C. P. Sybrandi. Tresoar. 19.30 uur.

27 Halve finale quiz 'Ken je klassieken' voor gymnasiumscholieren. Tresoar. 13.00-15.00 uur.

april

14-25 Week van de Klassieken. Diverse activiteiten in Tresoar. Kijk voor het programma op www.tresoar.nl.

17 Nacht van de Filosofie. Tresoar. 20.00-24.00 uur.

18-25 Jiddisch festival Leeuwarden. Voor informatie: www.jiddischfestivalleeuwarden.nl.

20 Jaarvergadering Vrienden Tresoar / Jiergearkomste Freonen Tresoar. Tresoar. 20.00 uur.

27 Slotpresintaasje kursisten Abe de Vries en Jurjen van der Meer. De Bres, Ljouwert. 20.00 oere. Tagong € 5,00.

27 Multatuli-lezing van Tom Böhm over ontstaan en ontvangst van de Max Havelaar. Tresoar. 20.00 uur.

28 Lezing Maarten van Rossem over de Tweede Wereldoorlog. Tresoar. 20.00 uur.

maaie | mei

12 Sympoasium Piter Jelles Troelstra. Tresoar. 13.30 oere. Sjoch foar programma en opjefte www.tresoar.nl.

18 Lezing: Byzantium, schakel tussen het klassieke en moderne Griekenland. Spreker is prof. dr. W.J. Aerts. Tresoar. 19.30 uur.

Mear ynfo? > www.tresoar.nl > aginda
Meer info? > www.tresoar.nl > agenda
Kaarten? > 058 7890789